

Mariusz Rutkowski

Olsztyn, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Onomastyka polska w ostatnim ćwierćwieczu

Słowa kluczowe: onomastyka, polskie nazwy własne, przegląd badań, monografie.

Badania nazw własnych w ostatnim ćwierćwieczu, podobnie jak większość pozostałych obszarów naukowej refleksji nad językiem, rozciągają się między kontynuacją tradycyjnych wzorców opisów a nowymi propozycjami metodologicznymi. W onomastyce jest to swoiste zawieszenie między «starym» a «nowym», dotyczy zresztą nie tylko samego sposobu analiz i interpretacji, ale także — a może przede wszystkim — przedmiotu opisu. Dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości dyskursywno-komunikacyjnej towarzyszy bowiem ogromny ilościowy przyrost obiektów, które na skutek społecznej percepcji i kategoryzacji stają się obiektami onimicznymi: ważnymi dla danej wspólnoty komunikatywnej, postrzeganymi indywidualnie, opozycyjnie i dyferencyjnie w stosunku do innych obiektów, przy tym «komunikacyjnie ważnymi» na tyle, że na planie języka są im przypisywane indywidualne nazwy. Charakterystycznym rysem polskiej onomastyki w opisywanym okresie jest więc nie tylko stopniowa reorientacja metodologiczna w — najogólniej mówiąc — kierunku synchronicznym i komunikacyjnym, ale także sukcesywne poszerzanie spektrum badań i włączanie w ich zakres nowych kategorii nazw własnych.

Mimo tych stopniowych zmian i rekonfiguracji paradygmatów opisu wciąż utrzymuje się w onomastyce tradycyjny model metarefleksji, zgodnie z którym wyróżnia się poszczególne subdyscypliny badawcze na podstawie kryterium przedmiotowego. Tym tropem spróbuję podążać także w tym przeglądzie, skupiając się kolejno na najważniejszych dokonaniach w zakresie badań nad antroponimią, toponimią oraz chrematonimią (szeroko pojmowaną) wraz z nowymi kategoriami nazw. Uzupełnieniem będzie przegląd opracowań o charakterze teoretycznym i encyklopedycznym¹⁾.

1. Antroponimia

Badania nad nazwami osobowymi (antroponimią) stanowią tradycyjnie najważniejszą i bodaj najliczniej reprezentowaną pod względem zainteresowań badawczych subdyscyplinę

---

¹⁾ Przegląd z natury rzeczy jest subiektywny — z powodu ograniczeń redakcyjnych zmuszony byłem pominąć wiele interesujących prac i dokonań badawczych. Z tych samych powodów koncentruję się zasadniczo na opracowaniach monograficznych. O historii, stanie i dorobku polskiej onomastyki pisali wcześniej czołowi polscy onomaści — zob. np. Robert Mrózek (2002), a także artykuły Ewy Wolnicz-Pawłowskiej, R. Mrózka, Aleksandry Cieślikowej i Marii Malec w specjalnym zeszycie Poradnika Językowego (2011, nr 7), poświęconym polskiej onomastyce.

onomastyki. Kontynuowano w tym zakresie wiele fundamentalnych projektów rozpoczętych w okresie wcześniejszym, zwłaszcza tych o charakterze leksykograficznym. Wobec braku objaśnień etymologicznych w podstawowym Słowniku staropolskich nazw osobowych podjęto się opracowania specjalnego słownika, będącego jego uzupełnieniem o informację etymologiczną, a także strukturalną (Cieślíkowa i in. (red.) 1995–2002). Siedmiotomowe dzieło obejmuje odpowiednio nazwy osobowe odapelatywne, odmiejscowe, heraldyczne, pochodzenia chrześcijańskiego, niemieckiego, wraz z suplementem.

Staropolskiej antroponimii dwie monografie poświęciła A. Cieślíkowa (1990, 1991). Oba opracowania pokazują zjawiska ważne i charakterystyczne w procesie kształtowania się systemu nazwisk, w obu zawarte są niezwykle cenne i inspirujące uwagi natury teoretycznej. Autorka dokonała w nich rekonstrukcji i charakterystyki staropolskiej leksyki apelatywnej, stanowiącej podstawę procesów nazwotwórczych. Dużo miejsca poświęciła też modelowi onimizacji jako semantycznego przejścia do klasy nazw własnych na skutek utraty znaczenia leksykalnego — te spostrzeżenia oddają pragmatyczną i społeczną naturę jednego z najczęstszych procesów kreowania nazw, mają charakter uniwersalny i są wykorzystywane przez badaczy nie tylko nazw osobowych, ale i innych kategorii onimicznych, a także stanowią inspirację w teoretycznej refleksji nad semantycznymi sposobami powiększania zasobów nazewniczych.

Dawne nazwy osobowe poddawały się opisowi nie tylko strukturalno-motywacyjnemu, ale także z punktu widzenia miejsca w kulturze i jako nośniki wartości. W tym nurcie mieści się studium Zofii Kalety (1998), w którym autorka opisała proces formowania się nazwisk i ich ewolucję w polskim porządku obyczajowo-prawnym. Tłumaczy ona kulturowy wzorzec wartościowania polskiego nazwiska odmiejscowego zakończonego na *-ski*, pokazuje ponadto kształtowanie się takich cech nazwisk, jak dziedziczenie, niezmienność, obowiązkowość czy ochrona prawna. Z kolei zmieniające się motywy wyboru imion, kulturowe wzorce i tendencje na przestrzeni wieków stały się przedmiotem monografii M. Malec (2001). Badaczka ta, jedna z najwybitniejszych znawczyń dawnego systemu imienniczego, kreśli w niej historię i motywację słowiańskich imion dwuczłonowych, nawiązujących do kluczowych wartości (życia, zdrowia, poznania, domu, związków rodzinnych, przestrzeni, uczucia, pokoju), obrazuje zmiany motywacji po chrystianizacji (kult świętych) aż po ilustrację współczesnych tendencji i wzorców kulturowych, inspirowanych literaturą i kulturą popularną. Na osobną uwagę zasługuje również wcześniejsza monografia tej samej autorki poświęcona imionom pochodzenia chrześcijańskiego (Malec 1994). Przedstawiła ona również syntetyczne, popularynonaukowe opracowanie polskiej antroponimii (Malec 1996).

Oprócz badań nad ogólnym zasobem polskich imion i nazwisk prowadzono studia nad antroponimią poszczególnych regionów. Pod tym względem wyróżniają się prace dotyczące obszarów pogranicznych, na których dochodziło do procesów interferencji języków i dialektów oraz wpływów obcych systemów nazewniczych. Można tu wskazać pracę E. Wolnicz-Pawłowskiej (1993), w której dokonano etymologicznej i strukturalnej analizy imion i nazwisk głównie na podstawie źródeł rękopiśmiennych. Istotnym osiągnięciem jest również opracowanie E. Wolnicz-Pawłowskiej i Wandy Szulowskiej (1998) zawierające opis imion, nazwisk i innych formuł identyfikacyjnych z obszaru dzisiejszej Ukrainy. Z kolei nazewnictwu

osobowemu Mazowsza poświęcona jest monografia W. Szulowskiej (2004). Warte uwagi są szeroko zakrojone badania Zofii Abramowicz nad systemem antroponimicznym Żydów, głównie z regionu Białostocki. Autorka poświęciła temu zagadnieniu wiele tekstów rozproszonych, opracowanie leksykograficzne (Abramowicz 2003), a zwieńczeniem badań jest praca Antroponimia Żydów białostockich (Abramowicz 2010). Przekrojowy opis polskich nazwisk na terenie językowo obcym opisała Barbara Czopek-Kopciuch (2004). Podjęto także wiele projektów zmierzających do charakterystyki antroponimii mieszkańców poszczególnych miast, głównie na materiale historycznych dokumentów miejskich. Należy tu wymienić prace Marii Czaplickiej-Niedbalskiej (1996), Małgorzaty Jaracz (2001), Ireny Sarnowskiej-Giefing (2011),

Odmienne metodologicznie podejście do materiału antroponimicznego zaproponowała Katarzyna Skowronek (2001). Bazując na materiale współczesnym, autorka poszukuje prawidłowości statystycznych i frekwencyjnych w antroponimii. Opracowanie to zawiera zestaw głównych typów sufiksalnych dla nazwisk o bardzo niskiej oraz bardzo wysokiej frekwencji, ponadto autorka ustala najważniejsze regularności kwantytatywne zachodzące w słowotwórstwie nazwisk. Współczesny zasób nazw osobowych stał się również przedmiotem dwóch opracowań leksykograficznych Kazimierza Rymuta ((wyd.) 1992–1994, 1995), wykorzystujących dane z bazy PESEL. Nie mają one w zasadzie charakteru analitycznego, a jedynie statystyczny. Elektroniczny słownik najczęstszych polskich nazwisk w ujęciu historycznym i współczesnym jest obecnie przedmiotem prac zespołu kierowanego przez K. Skowronek.

Inne kategorie nazw osobowych doczekały się raczej badań przyczynkarskich. Z większych opracowań warto wymienić nowy zarówno pod względem doboru materiału, jak i opisu słownik uczniowskich antroponimów przezwiskowych (Mrózek 2007). Autor prezentuje i objaśnia nazwy motywowane apelatywami oraz innymi antroponimami, czyli w praktyce najczęstsze typy motywacyjne w tej grupie nazw osobowych. We wprowadzeniu kreśli ponadto teoretyczny rys antroponimii socjolektalnej w obrębie mikrośrodków młodzieżowych.

2. Toponimia

Do najważniejszych osiągnięć toponomastyki należy zaliczyć leksykograficzne opracowanie pod redakcją K. Rymuta (1996–2007), które gromadzi i objaśnia nazewnictwo miast, wsi oraz ich części, które kiedyś były samodzielnymi obiektami osadniczymi. Słownik ten podaje informacje o współczesnej formie nazewnictwa, jej historycznych odpowiednikach wraz z dokumentacją historyczną, ilustrującą w porządku chronologicznym wszystkie warianty językowe nazw. Objaśniana jest też geneza nazw i charakter zmian językowych na przestrzeni wieków.

Podejmowano liczne szczegółowe badania toponomastyczne dotyczące nazw określonego, najczęściej historycznego, rzadziej administracyjnego, obszaru Polski. Kontynuowano w nich zazwyczaj wypracowane metody Witolda Taszyckiego i Stanisława Rosponda, dając w związku z tym opisy zarówno etymologii, jak i struktury jednostek nazewnictwa. Jednym z większych projektów tego typu jest podjęta w Opolu próba opisu śląskich nazw miejscowych w ujęciu historycznym. Wielotomowe opracowanie (Sochacka (red.) 1991–2011)

gromadzi i systematyzuje w ujęciu leksykografii onomastycznej nazewnictwo tego rozległego, odrębnego i zróżnicowanego obszaru historycznego. Na osobną uwagę zasługują wieloletnie badania nad nazewnictwem europejskim, także w kontekście języka polskiego, prowadzone przez Zofię i Karola Zierhofferów (2000, 2007). Interesujące opracowanie nazw miejscowych dawnych województw wschodnich i południowo-wschodnich Rzeczypospolitej przynosi praca Teresy Pluskoty (1998), w której autorka analizuje blisko 19 tysięcy toponimów funkcjonujących od drugiej połowy XVI wieku aż do utraty niepodległości pod koniec XVIII wieku. Odrębnością metodologiczną, odchodzącą od ogólnie przyjętych klasyfikacji, a zmierzającą w kierunku rekonstrukcji poszczególnych jednostek, z uwzględnieniem aspektu fleksyjnego i słowotwórczego, wyróżnia się opracowanie Zbigniewa Babika (2001). Ta obszerna monografia poświęcona jest najstarszej warstwie nazewnictwa na ziemiach polskich, analiza obejmuje więc kilkaset nazw geograficznych, głównie hydronimów, ale także nazw miejscowych i innych (oronimy).

W badaniach nad nazwami obiektów terenowych kontynuowane są w zasadzie tradycyjne wzorce metodologiczne, stworzone w odniesieniu do poszczególnych kategorii nazewnictwa. Wyodrębniają się zatem prace dotyczące hydronimii, mikrotoponimii oraz urbanonimii (nazewnictwo miejskie). Wśród opracowań nazw wodnych wskazać należy wielotomową serię *Hydronymia Europaea*, wydawaną we współpracy Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie z Akademią Nauki i Literatury w Moguncji²⁾. W ramach tego projektu, zapoczątkowanego w latach osiemdziesiątych i z powodzeniem kontynuowanego aż do 2005 roku, polscy badacze zanalizowali nazwy wodne na większości terytorium Polski. Jest to rzetelne, wartościowe dzieło, stanowiące m.in. podstawę prac nad standaryzacją polskich nazw wodnych. Ważnym osiągnięciem z zakresu opisu nazw wodnych jest praca Jerzego Dumy (1999), a z nowszych wyróżnia się — także pod względem metodologii — studium Urszuli Bijak (2013) na temat największego polskiego dorzecza. Syntetyczny charakter ma z kolei praca E. Wolnicz-Pawłowskiej (2013), swego rodzaju kompendium wiedzy z zakresu polskiej hydroonomastyki. Obecnie w toku realizacji jest projekt elektronicznego słownika polskich hydronimów pod kierunkiem B. Czopek-Kopciuch.

Przedmiotem zainteresowań badaczy była też mikrotoponimia, ujmowana najczęściej synchronicznie. Jedną z ważniejszych prac z tego zakresu jest oparta na dokumentach historycznych monografia Roberta Mrózka (1990), która ze względu na uporządkowanie metodologiczne może stanowić wzorzec kompleksowego opracowania mikrotoponimii z wybranego terenu. Autor pokazuje w niej zarówno najczęstsze typy motywacyjne, takie jak charakteryzacja i lokalizacja, jak i metaforyczne i metonimiczne odniesienia do okoliczności

---

²⁾ Z powodu braku miejsca nie podaję szczegółowych danych bibliograficznych (zainteresowany Czytelnik bez trudu do nich dotrze), ograniczę się do wskazania autorów poszczególnych tomów, dorzeczy, jakie opracowali, i roku wydania: Hubert Górnowicz (dolna Wisła, 1985), Ewa Rzetelska-Feleszko (Bałtyk od ujścia Wisły do Parsęty, 1987), Janusz A. Rieger (Wisłok, 1988; San 2003, 2004), J. Duma (dolna Odra oraz Bałtyk po ujście Parsęty, 1988; Wisła od Pilicy do Brdy, 1999), Maria Biolik (Bałtyk między dolną Wisłą a Pregołą, 1989; Pregoła i Bałtyk między Pregołą i Niemnem, 1993, 1996; górna Narew, 2005), Henryka Mól (Wieprz, 1990), K. Rymut (górna Wisła, 1993, 1996, 1998, 2000; Wisła od Przemszy do Pilicy, 2001), Aleksandra Belchnerowska (jeziora w dorzeczu Bałtyku między dolną Wisłą i Odrą, 1991).

aktu nazwotwórczego, dokonuje też drobiazgowej analizy strukturalnej pozyskanego zasobu mikrotoponimów. Ważnym osiągnięciem z zakresu mikrotoponimii jest także opracowanie pomorskich nazw terenowych, w którym pokazano nie tylko określone typy motywacyjne, ale również uwzględniono aspekt stricte językowy, tj. elementy słowiańskie (Rzetelska-Feleszko, Duma 2008–2013). Ci sami autorzy we wcześniejszej pracy przedstawili opis pomorskiego nazewnictwa miejscowego (Rzetelska-Feleszko, Duma 1991). Oba dzieła stanowią ważne źródło nie tylko pogłębionych studiów onomastycznych, ale także tych dotyczących historii i osadnictwa na Pomorzu.

Propozycję socjoonomastycznego badania mikrotoponimów środowiskowych, a więc opisu z uwzględnieniem specyfiki społeczności, która je wytworzyła i użytkuje, przedstawił Mariusz Rutkowski (2001). Taka orientacja metodologiczna wymagała odrębnego ujęcia zarówno klasyfikacji, jak i interpretacji kulturowej badanych nazwy — w pracy motywację semantyczną powiązano z funkcją danej nazwy w użyciu, a analizę strukturalną zastąpiono wskazaniem głównych schematów powoływania nowych jednostek (wybór, kreacja). Na uwagę zasługuje też syntetyczne opracowanie polskiego nazewnictwa miejskiego Kwiryny Handke (1992), zawierające opis procesu kształtowania się systemu nazw w obrębie miast, a także przegląd najważniejszych typów motywacyjnych i strukturalnych nazw ulic, placów i innych miejskich obiektów toponimicznych.

3. Chrematonimia i inne nazwy własne

Nazwy własne obiektów związanych z rozwojem cywilizacyjnym człowieka, w tym przede wszystkim materialnych i niematerialnych wytworów jego działalności (zwłaszcza komercyjnej, kulturowej, sportowej, medialnej i symbolicznej), stały się w ostatnim ćwierćwieczu przedmiotem licznych opracowań. Powodów szczególnego zainteresowania tą sferą nazw można upatrywać w ich rozpowszechnieniu i powiązaniu z codziennością, związkach z innymi przejawami aktywności komunikacyjnej, a także cechami samych nazw: atrakcyjnością i kreatywnością. Nie bez znaczenia jest zapewne również stosunkowo łatwy dostęp do materiału badawczego oraz (pozorna) łatwość analiz i interpretacji niewymagająca pogłębionych studiów etymologicznych czy historycznojęzykowych.

W opisach chrematonimów konkurują dwa poglądy na temat natury i zakresu tego terminu: stanowisko Czesława Kosyła, ograniczające pole chrematonimii do nazw materialnych wytworów rąk ludzkich, oraz ujęcie Edwarda Brezy, który postuluje włączać doń nazwy wszelkich — także niematerialnych — przejawów działalności człowieka³). Stan taki nie sprzyja wypracowaniu spójnej teorii dotyczącej tej klasy nazw, każdorazowo zmusza bowiem badaczy do zajmowania własnego stanowiska oraz dodatkowego oznaczania opisywanych kategorii nazewnictwa.

Rodząca się na nowo po 1989 roku przedsiębiorczość i dynamika zmian rynkowych zaowocowały powoływaniem tysięcy nowych nazw odnoszących się do nowo powstających podmiotów gospodarczych (firm) i ich produktów. Nowe nazwy przykuwały uwagę zarówno

³) Zob. Kosyl (1993). Konkurencyjna teoria E. Brezy została wyłożona w rozdziale onomastycznej encyklopedii pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko (1998: 398–403).

doświadczonych onomastów (liczne artykuły E. Rzetelskiej-Feleszko), jak i sporej grupy młodszych badaczy. Przeważają w tej grupie rozproszone artykuły i wystąpienia konferencyjne, pierwsza zaś monografia Andrzeja Lewandowskiego (1992) materiałowo i metodologicznie przynależy raczej do okresu wcześniejszego. Swoistą syntezę badań nad szeroko pojętą chrematonimią stanowi dopiero studium Artura Gałkowskiego (2008), w którym autor porządkuje kwestie terminologiczne, wprowadzając własne propozycje postrzegania tej złożonej i zróżnicowanej klasy nazw. Wyodrębnia on w ramach tzw. chrematonimii użytkowej trzy zasadnicze grupy: marketingową, społecznościową i ideacyjną, włączając w zakres tych trzech nadrzędnych klas nazwy wielu materialnych i niematerialnych obiektów związanych z działalnością człowieka.

Dużą dojrzałością metodologiczną i pogłębioną refleksją teoretyczną odznacza się opracowanie Adama Siwca (2012), który widzi miasto jako przestrzeń dyskursywną, znaczącą i naznaczoną setkami nazw o określonych funkcjach komunikacyjnych wykraczających poza konstytutywne dla nazw własnych identyfikowanie i różnicowanie obiektów. A. Siwiec wskazuje najważniejsze tendencje i konwencje rządzące procesami powoływania nazw, a same nazwy interpretuje w kategoriach znaków wpisanych w konteksty przestrzenne, komercyjne, reklamowe i komunikacyjne.

Wyraźne piętno na kierunku badań onomastycznych odcisnęły także zmiany w zakresie systemów medialnych i sposobów komunikowania. Rewolucja i ekspansja Internetu spowodowały zainteresowanie zwłaszcza młodego pokolenia onomastów takimi zjawiskami, jak nicki użytkowników, nazewnictwo blogów i stron internetowych, modyfikacje i funkcje nazw w komunikacji internetowej. Jedyną jak dotąd monografią z zakresu medioonomastyki jest opracowanie K. Skowronek i M. Rutkowskiego (2004). Autorzy wskazują w nim możliwości kompleksowego ujęcia nazewnictwa mediów i produktów medialnych, sugerując kulturowe i psychospołeczne tropy interpretacyjne.

Spośród opisów innych kategorii nazewniczych warto odnotować zwięźczenie badań nad kosmonimią (Jakus-Borkowa 2004). Autorka opisuje ludowe i oficjalne, międzynarodowe nazewnictwo Kosmosu, uwzględniając obok nazw planet i innych ciał niebieskich również nazwane obiekty na powierzchni poszczególnych planet oraz księżyców w Układzie Słonecznym. Prowadzono też prace nad zoonimią; oprócz tradycyjnego nazewnictwa ludowego (Warchoń 2007–2011) przedstawiono propozycję monograficznego ujęcia zoonimii miejskiej (Strutyński 1996).

Obok onomastyki uzualnej, opisującej nazwy obiektów istniejących w realnej rzeczywistości, rozwijał się nurt badań dążących do opisu nazw w strukturze dzieł literackich. Autorzy na ogół podążali w nich tropem wytyczonym przez wcześniejsze prace Aleksandra Wilkonia i C. Kosyła, skupiając się na dekodowaniu genezy nazw i opisie ich funkcji. Opracowania monograficzne dotyczyły zazwyczaj charakterystyki nazw wybranego pisarza, np. prace A. Siwca (1998) czy Izabeli Domaciuk (2003). Pracą z szerokim uwzględnieniem aspektu teoretycznego jest monografia I. Sarnowskiej-Giefing (2003), w której autorka starała się wychwycić powiązania warstwy onimicznej dzieł literackich z ich osadzeniem gatunkowym.

Pewnym rozszerzeniem pola badawczego jest zwrócenie uwagi na dyskursywne funkcje nazw własnych. Funkcjonowanie nazw w rozmaitych tekstach medialnych i typach dyskursu

wiąże się z takimi zagadnieniami, jak funkcje nazw, ich modyfikacje formalne i semantyczne, konotacje. Kwestie te są przedmiotem monografii M. Rutkowskiego (2007), która przynosi opis nazw w użyciu metaforycznym i metonimicznym wraz z nakreśleniem tła teoretycznego tych procesów — w duchu metodologii kognitywnej oraz teorii amalgamatów.

4. Teoria, encyklopedie

Wśród badaczy nazw własnych duże zainteresowanie niezmiennie budzi teoria onomastyczna. W ostatnich latach sporo uwagi poświęcono zwłaszcza takim zagadnieniom, jak nowe koncepcje metodologiczne w badaniu nazw własnych, status nazw w systemie językowym i komunikacji czy społeczne i socjologiczne aspekty badań onomastycznych⁴). Pod względem interpretacji nazw własnych i specyficznego ich odczytywania wyróżnia się praca Małgorzaty Rutkiewicz-Hanczewskiej (2013). Autorka przedstawia w niej własny pogląd na podstawy kreacji i funkcjonowania nazw, które są ujmowane jako odrębne struktury tekstowe, semiotyczne, a także neurosemiotyczne. Postuluje kompleksowe widzenie wszystkichropriów i mechanizmów ich generowania, bez tradycyjnie dominującego w onomastyce podziału według klas denotatów. Teoria nazw geograficznych stała się z kolei przedmiotem refleksji Andrzeja Czernego (2011), który ukazuje zagadnienie odrębności geonimów na tle filozoficznych, semiotycznych oraz lingwistycznych ujęć teorii nomina propria. Autor w zasadzie referuje znane, najważniejsze ustalenia teoretyczne oraz ewolucję poglądów na temat nazw własnych i ich szczególnych właściwości w języku.

Ukazało się ponadto kilka interesujących syntez teoretycznych, także o charakterze encyklopedycznym, prezentujących zarówno poszczególne działy onomastyki, jak i najważniejsze dokonania badawcze i stanowiska teoretyczno-metodologiczne. Podstawową pracą tego typu jest encyklopedia opracowana pod redakcją E. Rzetelskiej-Feleszko (1998), w której czołowi polscy onomaści prezentują zagadnienia teoretyczne, metodologię i stan badań, a także charakteryzują poszczególne kategorie nazewnictwa. Podobny charakter, z poszerzoną perspektywą ogólnosłowiańską, ma opracowanie E. Rzetelskiej-Feleszko i A. Cieślukowej ((red.) 2002–2003). Interesującą, a przy tym zróżnicowaną metodologicznie i tematycznie syntezę opracował R. Mrózek ((red.) 2004). Z prac o charakterze poradnikowym warto wymienić słownik fleksyjny (Cieślukowa (red.) 2002), którego celem jest prezentacja prawidłowych wzorców odmiany nazw, przede wszystkim osobowych i geograficznych. Niewątpliwym osiągnięciem organizacyjnym i edytorskim jest także utrzymywanie ciągłości wydawniczej i wysokiego poziomu czasopisma *Onomastica*, wydawanego od 1955 roku w Krakowie.

Ostatnie lata przyniosły z jednej strony poszerzenie pola badawczego onomastyki i zwrócenie uwagi na nowe nazwy, związane przede wszystkim z nową sytuacją społeczną i gospodarczą, a także komunikacyjną (medialną). Należy oczekiwać dalszego penetrowania tych nowych kategorii nazw. Zwraca też uwagę zainteresowanie funkcjonowaniem nazw

---

⁴) Wiele ważnych tekstów o charakterze teoretycznym wydano w tomach pokonferencyjnych, zwłaszcza podsumowujących cykliczne Ogólnopolskie Konferencje Onomastyczne. Notabene, fakt utrzymania cyklicznego i systematycznego charakteru tych konferencji grupujących badaczy nazw z terenu całej Słowiańszczyzny stanowi sam w sobie osiągnięcie organizacyjne środowiska polskich onomastów.

w codziennej komunikacji — choć trudno jeszcze mówić o zmianie paradygmatu badawczego ze strukturalnego na komunikacyjny i dyskursywny, to z pewnością trudno nie dostrzec, że funkcjonowanie nazw w dyskursach różnego typu oraz ich pragmatyczne, kognitywne i komunikacyjne właściwości coraz częściej skupiają uwagę badaczy. Z drugiej strony na opracowanie czeka też w zasadzie cała polska oronimia — poza artykułami przyczynkarskimi nie odnotowano poważniejszych prac nad nazewnictwem pasma górskiego w Polsce.

Bibliografia

- Abramowicz Z. 2003: Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok.
- Abramowicz Z. 2010: Antroponimia Żydów białostockich, Trans Humana, Białystok.
- Babik Z. 2001: Najstarsza warstwa nazewnictwa na ziemiach polskich w granicach wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny, Universitas, Kraków.
- Bijak U. 2013: Nazwy wodne dorzecza Wisły, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Cieślíkowa A. 1990: Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Cieślíkowa A. 1991: Derywacja paradygmatyczna w staropolskiej antroponimii, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Cieślíkowa A. (red.) 2002: Mały słownik odmiany nazw własnych, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Cieślíkowa A., Czopek-Kopciuch B., Skowronek K. (red.) 2007: Nowe nazwy własne — nowe tendencje badawcze, Pandit, Kraków.
- Cieślíkowa A., Malec M., Rymut K. (red.) 1995–2002: Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych, cz. 1–7, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Cieślíkowa A., Skowronek K. (red.) 2007–2011: Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku. Wybór artykułów hasłowych oraz wykazy nazwisk wraz z chronologią i geografiami, t. 1–3, Lexis, Kraków.
- Czaplicka-Niedbalska M. 1996: Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy: od II poł. XV w. do I poł. XVIII w., Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Czerny A. 2011: Teoria nazw geograficznych, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- Czopek-Kopciuch B. 1995: Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Czopek-Kopciuch B. 2004: Nazwiska polskie w Zagłębiu Ruhry, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Domaciuk I. 2003: Nazwy własne w prozie Stanisława Lema, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Duma J. 1999: Nazwy rzek lewobrzeżnego Mazowsza (z całym dorzeczem Pilicy), Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa.
- Gałkowski A. 2008: Chrematonimy w funkcji kulturowo-użytkowej. Onomastyczne studium porównawcze na materiale polskim, włoskim, francuskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Handke K. 1992: Polskie nazewnictwo miejskie, Instytut Sławistyki PAN, Warszawa.
- Jakus-Borkowa E. 2004: Polskie nazewnictwo kosmiczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Jaracz M. 2001: Nazwiska mieszkańców Kalisza od XVI do XVIII wieku, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Kaleta Z. 1998: Nazwisko w kulturze polskiej, Instytut Sławistyki PAN, Warszawa.
- Kosyl C. 1993: Chrematonimy, [w:] Współczesny język polski, red. J. Bartmiński, Wiedza o Kulturze, Wrocław, s. 439–444.

- Lewandowski A. 1992: Współczesne polskie nazwy firmowe, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Tadeusza Kotarbińskiego, Zielona Góra.
- Małec M. 1994: Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Małec M. 1996: O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Kraków.
- Małec M. 2001: Imię w polskiej antroponimii i kulturze, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- Mrózek R. 1990: System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego XVIII wieku, Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Mrózek R. 2002: Dorobek i perspektywy onomastyki polskiej, *Onomastica XLVII*, s. 23–35.
- Mrózek R. (red.) 2004: Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Mrózek R. 2007: Słownik motywacyjny antroponimów przezwiskowych socjolektu młodzieżowego, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Pluskota T. 1998: Nazwy miejscowe ziem ruskich Rzeczypospolitej. Toponimia Ukrainy i pogranicza polsko-ukraińskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Rutkiewicz-Hanczewska M. 2013: Genologia onimizna. Nazwa własna w płaszczyźnie motywacyjno-komunikatywnej, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Rutkowski M. 2001: Mikrotoponimia przestrzeni wspinaczkowej. Studium socjoonomastyczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Rutkowski M. 2007: Nazwy własne w strukturze metafory i metonimii. Proces deonimizacji, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Rymut K. (wyd.) 1992–1994: Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych, t. 1–10, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Rymut K. (wyd.) 1995: Słownik imion współcześnie w Polsce używanych, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Rymut K. (red.) 1996–2007: Nazwy miejscowe Polski. Historia — pochodzenie — zmiany, t. 1–7, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Rzetelska-Feleszko E. (red.) 1998: Polskie nazwy własne. Encyklopedia, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Instytut Języka Polskiego PAN, Warszawa–Kraków.
- Rzetelska-Feleszko E., Cieślíkowa A. (red.) 2002–2003: Słowiańska onomastyka. Encyklopedia, t. 1–2, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa–Kraków.
- Rzetelska-Feleszko E., Duma J. 1991: Dawne słowiańskie nazwy Pomorza Szczecińskiego, Instytut Sławistyki PAN, Warszawa.
- Rzetelska-Feleszko E., Duma J. 2008–2013: Nazwy terenowe Pomorza Zachodniego zawierające elementy słowiańskie, t. 1: A–O, 2008, t. 2: Q–Ż, 2013, Instytut Sławistyki PAN, Warszawa.
- Sarnowska-Gieffing I. 2003: Od onimu do gatunku tekstu. Nazewnictwo w satyrze polskiej do 1820 roku, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Sarnowska-Gieffing I. 2011: Słownik nazwisk mieszkańców Poznania XVI–XVIII wieku, t. 1: A–F, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Sochacka S. (red.) 1991–2011: Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, t. 1–15, Państwowy Instytut Naukowy, Opole.
- Skowronek K. 2001: Współczesne nazwisko polskie. Studium statystyczno-kognitywne, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- Skowronek K., Rutkowski M. 2004: Media i nazwy. Z zagadnień onomastyki medialnej, Lexis, Kraków.
- Siwiec A. 1998: Nazwy własne w prozie Michała Choromańskiego, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Siwiec A. 2012: Nazwy własne obiektów handlowo-usługowych w przestrzeni miasta, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Strutyński J. 1996: Urbozoonimia polska, Wydawnictwo Tomasz Strutyński, Kraków.

- Szulowska W. 2004: *Dawna antroponimia Mazowsza (XV–XVII w.)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Warchoń S. 2007–2011: *Słownik etymologiczno-motywacyjny słowiańskiej zoonimii ludowej. Słowiańskie nazwy własne zwierząt domowych i udomowionych zwierząt dzikich w środowiskach wiejskich*, t. 1: Bawoły, byki, konie, woły, 2007, t. 2: Krowy, 2009, t. 3: Koty, psy, 2011, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Wolnicz-Pawłowska E. 1993: *Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim (XVI–XIX wiek)*, Instytut Sławistyki PAN, Warszawa.
- Wolnicz-Pawłowska E. 2013: *O nazwach wodnych w Polsce*, DiG, Warszawa.
- Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W. 1998: *Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich (XV–XIX w.)*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Zierhoffer K., Zierhofferowa Z. 2000: *Nazwy zachodnioeuropejskie w języku polskim a związki Polski z kulturą Europy*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań.
- Zierhoffer K., Zierhofferowa Z. 2007: *Polska a Europa w świetle nazw geograficznych*, Wydawnictwo «Poznańskie Studia Polonistyczne», Poznań.

Summary

Polish onomastics in the last 25 years

Keywords: onomastics, Polish proper names, research review, monographs.

In the paper, the most significant Polish studies in the field of onomastics after the year 1989 are presented. The author focuses chiefly on the books and monographs that may be regarded as the most important achievements of Polish onomastic researchers. The most impressive and inspiring works on anthroponymy, toponymy, names of products and other entities, as well as the proper names theory and onomastic dictionaries are mentioned and briefly described.
